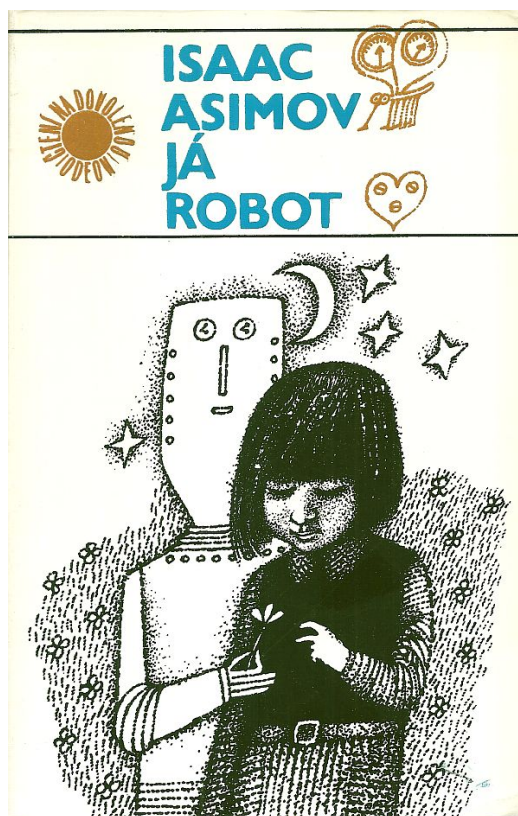

Já, robot

1 Úvod

Já, robot je soubor povídek od autora Isaaca Asimova. Povídky vycházely původně v amerických vědeckofantastických časopisech, následně byly v roce 1950 vydány pohromadě.

Povídky jsou vyprávěny formou rozhovorů mezi reportérem a Susan Calvinovou, která dříve pracovala jako robopsycholožka pro Národní americkou společnost pro výrobu robotů (v originále US Robots and Mechanical Men).

1.1 Tři robotické zákony

Roboti v těchto povídkách se řídí třemi základními principy, které většinou bývají klíčem k rozuzlení zápletky:

1. Robot nesmí ublížit člověku nebo svou nečinností dopustit, aby člověku bylo ublíženo.

2. Robot musí uposlechnout příkazů člověka, kromě případů, kdy tyto příkazy jsou v rozporu s prvním zákonem.

3. Robot musí chránit sám sebe před zničením, kromě případů, kdy tato ochrana je v rozporu s prvním nebo druhým zákonem.

2 Robbie

První povídka vypráví o holčičce Glorii a její robotické chůvě jménem Robbie. Gloriiina matka, Grace Westonová, se chce Robbieho zbavit, protože se bojí, že Glorie nebude mít žádné kamarády a že by Robbie mohl být nebezpečný. Její manžel George Weston zpočátku protestuje, nakonec však povolí. Jednoho dne vezme Glorii na zábavní program do města a když se vrátí, Glorie zjišťuje, že je Robbie pryč.

Pan a paní Westonová doufají, že ji utěší novým psem, ale Glorie stále touží jedině po Robbiem. Aby Glorie na Robbieho zapomněla, odjede celá rodina na dovolenou do New Yorku.

Památky v New Yorku Glorii nezajímají, protože si myslí, že tam přijeli hledat Robbieho. Proto když se dozví o expozici s mluvícím robotem, proplíží se k němu, aby se ho zeptala, kde Robbieho najít. Robot jí však nedokáže odpovědět.

Nakonec pan Weston navrhne, že aby Glorie přestala myslet na Robbieho jako na člověka, musí vidět závod na výrobu robotů. Během prohlídky

továrny však Glorie zahlédne Robbieho. Když se k němu rozběhne, nevšimne si, že se jejím směrem řítí tzv. lokotraktor. Lidé bezmocně přihlížejí, ale Robbie, poháněn prvním robotickým zákonem, Glorii zdvihne a odnese do bezpečí.

Nakonec si paní Westonová uvědomuje, že pan Weston shledání nastrojil, ale musí uznat, že díky robotickým zákonům Robbie Glorii zachránil život. Proto jí dovolí si Robbieho nechat.

3 Hra na honěnou

V roce 2015 jsou Gregory Powell a Mike Donovan vysláni na Merkur, aby zjistili, zda je po deseti letech možné zde znovu otevřít důlní stanici. Hned první den však zjišťují, že robot Rychlík, kterého poslali pro selen, se nevrací a místo toho krouží kolem selénového jezírka.

Powell a Donovan se za ním nemohou vydat po svých, tak vzkřísí roboty, kteří na stanici zbyli z předchozí expedice. Tito roboti jsou však z bezpečnostních důvodů neschopni samovolně se pohybovat, takže Powell a Donovan si musí obléct skafandry a nasednout robotům na záda. Vydávají se důlními tunely směrem k selénovému jezírku. Poblíž jezírka vylézají na povrch, kde nalézají opile vypadajícího Rychlíka, který od nich utíká a křičí na ně nesmyslné citáty.

Powell usuzuje, že v okolí jezírka dochází kvůli sopečné aktivitě k úniku plynů. Rychlík je velice drahý model, proto je u něj povýšena priorita třetího robotického zákona. To způsobuje, že když je Rychlíkovi přikázáno jít k selénovému jezírku, které je pro něj kvůli plynu nebezpečné, dochází k rozporu mezi druhým a třetím zákonem, což způsobuje Rychlíkovu „opilost“.

Aby Rychlíka přivedli zpátky na stanici, zkoušejí Powell a Donovan nejprve zvýšit koncentraci plynu v okolí jezírka pomocí kyseliny šťavelové. Po neúspěchu napadne Powella využít prvního robotického zákona. Sám se vydává na smrtící přímé slunce. Když Powellovi už dochází síly, Rychlík se náhle vzpamatuje a odnese ho do bezpečí.

Nakonec se Rychlík v těžbě selenu osvědčí u jiného jezírka, a tak je práce Powella a Donovana na Merkuru u konce.

4 Rozum

O půl roku později pracují Powell a Donovan na vesmírné stanici, která má za úkol pomocí paprsků dodávat energii na obydlené planety. S tímto úkolem jim má pomoci robot CHTR-1, zvaný Chytroušek. Technici se Chytrouškovi snaží vysvětlit, že roboty vytvořili lidé pocházející z planety Země. Chytroušek však jejich vysvětlení nepřijímá. Tvrdí, že lidé jsou vůči robotům podřadní. Myslí si, že žádné planety neexistují a za svého stvořitele považuje Pána, který ho podle něj stvořil, aby Powella a Donovana nahradil.

Donovan přistihne Chytrouška, jak ostatním robotům káže o Pánu. Chytroušek sám sebe nazve Pánovým prorokem a Donovanovi zakazuje vstup do řídicí místnosti. Powell zjišťuje, že energetický paprsek určený pro Zemi se zřejmě střetne s elektronovou bouří. S Donovanem se obávají, že pokud bude u řízení Chytroušek, který na existenci Země nevěří, paprsek se vychýlí a Zemi zničí.

Technici se Chytrouška snaží přesvědčit o jeho původu například tím, že před ním postaví dalšího robota. Chytroušek však stále trvá na tom, že byl stvořen vůlí Pána.

Další den se přizve elektronová bouře a Powell a Donovan se smiřují se zánikem Země. Vtom do místnosti vstupuje Chytroušek a ukazuje jim svá měření. Powell s Donovanem radostně zjišťují, že Chytroušek paprsek udržel v ohnisku a Zemi tak zachránil.

Powell usuzuje, že když Chytroušek dokáže samostatně řídit stanici, je vlastně jedno, čemu věří. Říká Donovanovi, že ačkoliv Chytroušek jejich vysvětlení nepřijímá, podvědomě chápe, že udržení paprsku v ohnisku udržuje lidi na Zemi v bezpečí, jak mu káže první zákon robotiky, a protože roboti paprsek dovedou ovládat lépe než lidé, k řízení lidi nepouští.

5 Chyť toho králíka!

Robot DV-5, přezdívaný Dave, dokáže pomocí pozitronového pole ovládat šest dalších robotů, tzv. „prstů“. Powell s Donovanem mají za úkol zajistit, že tato jednotka sedmi robotů dokáže na asteroidu samostatně těžit rudu.

Naskýtá se však problém – když na ně zrovna nikdo nedohlídí, roboti z neznámých důvodů těžit přestanou. Dave tvrdí, že si dobu nečinnosti vůbec nepamatuje, a testy na něm prováděné mají naprosto normální výsledky. Proto si Donovan začíná myslet, že jim Dave lže.

Do dolu je umístěna kamera, aby mohli technici roboty sledovat při práci. Po nějaké době na monitoru vidí, že roboti místo práce pochodují. Donovan se obává, že se roboti vzbouřili. Vydávají se do důlní šachty, kde se vlivem jejich přítomnosti roboti vzpamatují a vrací se do práce. Powell si uvědomí, že roboti se rozbijí vždy jen v nepřítomnosti lidí, což znamená, že problém nastává v situacích, kdy je vyžadováno víc osobní iniciativy.

Powell zjišťuje, že porucha nastane vždy v nebezpečných situacích. Po osmi dnech sledování se Donovan rozhodne, že roboty nebezpečí vystaví záměrně. Opět se vydávají do důlní šachty, tentokrát s náloží. Když se k robotům dostatečně přiblíží, schovají se do vedlejší chodby a nálož odpálí, čímž způsobí zával šachty a pobláznění robotů. Naneštěstí tím způsobí i zával chodby, ve které se schovávají.

Protože vlastními silami se z šachty nemohou dostat, snaží se Donovan dírkou ve zdi přilákat pozornost pomateného Dava, který jej však nevidí. Nakonec Powell jednoho robota zastřelí. Následkem toho se ostatní roboti vzpamatují a Powella s Donovanem vyprostí.

Nakonec Powell Donovanovi vysvětluje, že porucha spočívala v tom, že v případě nebezpečí musel Dave vydat rozkaz všem šesti robotům najednou. Dochází k závěru, že oprava bude poměrně jednoduchá.

6 Lhář

Ředitel Národní americké společnosti Alfred Lanning spolu s matematikem Peterem Bogertem, vedoucím montážní linky Miltonem Ashem a robopsycholožkou Susan Calvinovou zjišťují, že ze záhadných důvodů jeden z jejich robotů typu RB, zvaný Herbie, dokáže číst myšlenky. V obavě, že tato skutečnost způsobí paniku, jsou rozhodnuti zjistit, proč tomu tak je.

Calvinová jde Herbieho vyslechnout. Čtením jejích myšlenek Herbie zjišťuje, že Calvinová je zamilovaná do Miliona Ashe. Říká jí, že v Asheových myšlenkách vyčetl, že i on ji miluje.

Když Bogertovi nevychází výpočty, váhavě se vydává za Herbiem. Herbie mu tvrdí, že všechny výpočty jsou správně a že Bogert je lepší matematik než Herbie. Poté Bogertovi říká, že Lanning má v plánu odejít do důchodu a Bogerta jmenovat svým nástupcem.

Lanning Bogertovi tvrdí, že Herbie potvrdil jeho výpočty, tudíž Bogertovi výpočty jsou špatně. Tím způsobí hádku, ve které se Bogert povyšuje nad Lanningem a říká mu, že mu Herbie prozradil, že odchází do důchodu.

Lanning tvrdí, že to je nesmysl. Vydávají se tedy za Herbiem, aby jim to objasnil.

Milton Ashe ukazuje Calvinové, jaký dům si plánuje koupit, a prozradí jí, že se bude ženit. Calvinové se z toho zamotá hlava a vydává se za Herbiem, který se jí zpočátku snaží přesvědčit, že je to jen sen.

Lanning s Bogertem se Herbieho ptají, jestli předtím Bogertovi řekl, že Lanning rezignuje. Herbie mlčí. Calvinová se jim začne smát a vysvětluje jim, že se chytli do léčky. První zákon Herbiemu zakazuje ublížit člověku, proto Herbie všem říká vždy jen to, co chtějí slyšet, aby neranil jejich city. Calvinová se Herbieho ptá, kde při jeho montáži došlo k chybě, ale Herbie tvrdí, že nemůže odpovédět, protože Lanning a Bogert na to chtějí přijít sami. Calvinová mu začne dokola opakovat, že když jim to neřekne, ublíží jim, ale když jim to řekne, tak jim také ublíží. Herbie nakonec padne k zemi, protože z tohoto dilematu zešlel.

7 Malý ztracený robot

Susan Calvinová a Peter Bogert přilétají na základnu pro výrobu hyperatomového pohonu. Setkávají se s generálmajorem Kallnerem, který jim vysvětluje, že na základně používají roboty s upraveným prvním zákonem, protože normální roboti kvůli prvnímu zákonu nedovolí lidem vstoupit do oblastí s radiovým zářením. Pro upravené roboty platí první zákon takový, že nesmí ublížit člověku, ale mohou dopustit, aby člověku bylo ublíženo. Na základnu si objednali dvanáct takových upravených robotů typu NS-2, tzv. Nestorů. Poslední roboti byli dopraveni na lodi spolu s šedesáti dvěma identickými normálními roboty určenými na jinou stanici.

Před nedávnem jeden pracovník ve zlosti dal upravenému Nestoru 10 příkaz „Koukej se ztratit!“, načež se Nestor 10 schoval mezi normální roboty. Loď nemůže odletět, protože by upravený Nestor mohl být nebezpečný, ale všech 63 robotů popírá, že jsou Nestor 10.

První experiment probíhá tak, že na židli sedí muž, na kterého začne padat břemeno, které je vzápětí silovým polem odhozeno stranou. Všichni roboti reagují na padající břemeno stejně – rozběhnou se vpřed, aby muže zachránili, z čehož 62 je k tomu nuceno prvním zákonem a jeden to dělá dobrovolně.

Při druhém pokusu jsou mezi roboty a člověkem v nesnázích nataženy dráty s elektrickým vedením, o kterých si roboti myslí, že je při dotyku zničí.

Mělo by to způsobit, že normální roboti poběží člověka zachránit i přes vlastní nebezpečí, protože první zákon převyšuje nad třetím, a Nestor 10 zůstane sedět. Navzdory očekáváním se však ani jeden robot nepohne.

Roboti tvrdí, že jeden robot jim vysvětlil, že vlastním zničením člověka stejně nezachrání. Calvinová se od lidských pracovníků dozvídá, že roboti NS-2 nemají v továrním nastavení vědomosti z žádného konkrétního oboru a všechno, co umí, se naučí až na místě.

Poslední experiment zahrnuje pole s gama zářením. Calvinová předem robotům vysvětlí, že mezi roboty a člověkem na židli se bude vyskytovat gama záření, které roboty zničí. Proto jim radí, že když zaznamenají gama záření, mají zůstat sedět. Během pokusu na židli sedí samotná Calvinová a při pádu břemena ze židle vyskočí právě jeden robot. Nestor 10 je tak ponížěn z toho, že byl objeven, že na Calvinovou zaútočí, načež pracovníci místnost na chvíli zaplaví gama zářením, které Nestora zničí.

Nakonec Calvinová vysvětluje, že se při pokusu v místnosti nacházelo jen infračervené záření. Všichni roboti rozpoznali, že se tam nachází záření, ale jen jeden měl dostatek vědomostí na to, aby poznal jaké. Proto zůstali všichni roboti kromě Nestora 10 sedět. Calvinová přikazuje všechny upravené roboty zničit.

8 Únik

Národní americká společnost dostane obchodní nabídku od konkurenční firmy, První meziamerické. Požaduje, aby myslící stroj Národní americké, Mozek, opravil jejich výpočty, které jsou klíčem k mezihvězdnému létání. Zástupci Národní americké si myslí, že tyto výpočty zabily myslící stroj První meziamerické. Pravděpodobně protože stroj zjistil, že při letu dojde k ublížení člověku, čímž stroj naráží na dilema, kdy kvůli prvnímu zákonu nemůže poskytnout instrukce a zároveň nemůže neuposlechnout naléhavý rozkaz. Podle Calvinové je však jejich Mozek mnohem pružnější.

Calvinová Mozku vysvětlí, že mu dají po kouskách zpracovat mnoho výpočtů. Říká mu, že je možné, že některé tyto výpočty budou znamenat ublížení nebo smrt člověka, ale vysvětluje, že to jim vůbec nevádí, takže se tím Mozek nemusí trápit.

Mozek všechno bez problémů zpracuje a postaví raketu. Do rakety jsou přivedeni Donovan a Powell, aby ji zkontrolovali. Když si prohlíží vnitřek, záhy zjišťují, že jsou v raketě zamčeni a že se nacházejí ve vesmíru bez schop-

nosti dostat se zpátky.

Calvinová se vyptává Mozku ohledně neplánovaného odpálení rakety. Mozek tvrdí, že v raketě mají dostatek jídla a že, když jim ze základny zavolají rádiem, v raketě je zaručeně uslyší. Při pokusu o komunikaci však Powell a Donovan zjišťují, že nemají žádný způsob jak základně odpovědět. Dále objevují místnost s jídlem, což jsou jen plechovky fazolí a mléko.

Najednou dochází k mezihvězdnému skoku. Powellovi se zdá, že umírá a postupně se dostává do pekla. Nakonec se však probouzí a s Donovanem zjišťují, že se nacházejí úplně jinde než předtím.

Calvinová si opět promluví s Mozkem a zjistí, co přesně se stalo. Přesvědčí Mozek, aby raketu vrátil zpátky. Nakonec vysvětluje, že to zavinila ona tím, že Mozku řekla, aby se netrápil smrtí lidí, proto mu příliš nevadilo, že lidé uprostřed letu zemřeli a nakonec se vrátili k životu. A před přebývajícím dilematem týkajícím se smrti lidí utíkal pomocí humoru. Proto na Powella a Donovana sehrál kanadský žertík.

9 Důkaz

Za zástupci Národní americké přichází politik Francis Quinn. Tvrdí, že kandidát na starostu města, prokurátor Stephen Byerley, je ve skutečnosti robot. To usuzuje z faktu, že Byerleyho nikdo nikdy neviděl jíst, pít ani spát. Vyhrožuje, že tato fakta bude sdílet s širokou veřejností, což kvůli hnutím odmítajícím robotizaci bude mít špatný dopad na Národní americkou společnost.

Lanning s Calvinovou vysvětlí situaci Byerleymu. Prosí ho, aby se nechal na veřejnosti vyfotit, jak jí. Byerley jezení na veřejnosti odmítá, ale před Lanningem a Calvinovou sní kousek jablka. Lanning věří, že to znamená, že je Byerley člověk, avšak Calvinová zcela nesouhlasí. Po jejich rozhovoru přichází Byerley domů, kde se setkává s postiženým mužem jménem John, kterému vysvětlí, jak využije Quinnovo podezření ve svůj prospěch.

Calvinová vysvětluje Quinnovi, že na vyvrácení podezření je možné použít robotické zákony. Když Byerley některý zákon poruší, potvrdí se, že je člověk. Avšak když bude zákony dodržovat, neznamená to automaticky, že člověk není. Protože to Quinnovi nestačí, posílá za Byerleym agenta, který má za úkol prohledat jeho dům i jeho osobu. Tajně pořídí rentgenový snímek Byerleyho, ze kterého však Quinn, Lanning a Calvinová zjistí jen to, že Byerley nosí ochranný štít proti rentgenovému záření.

Quinn navštívuje Byerleyho a táže se na postiženého muže Johna, jenž s Byerleym bydlí. Byerley vysvětluje, že to je jeho bývalý učitel a že momentálně odpočívá na venkově. Quinn přichází s teorií, že John je ve skutečnosti Stephen Byerley, který po těžké autonehodě vytvořil robota, aby ho zastupoval. To Byerley však popírá.

Před volbami se John vrací z venkova a Byerley dává předvolební proslov před padesáti tisíci lidmi. Jeho proslov narušují proti-robotní pokřiky a transparenty. Najednou za Byerleym vyleze muž z davu a přesvědčuje ho, aby prokázal, že je člověk, tím, že ho uhodí. Byerley zprvu odmítá, pod nátlakem však muže nakonec udeří. Calvinová reportérům potvrzuje, že to znamená, že Byerley je člověk, následkem čehož je Byerley zvolen starostou.

Když se Byerley a Calvinová znovu setkávají, Calvinová vysvětluje, proč si myslí, že Byerley opravdu je robot. Říká, že kvůli prvnímu zákonu roboti nemohou uhodit člověka, avšak jiného robota ano. Polemizuje, že možná skutečný Stephen Byerley, známý též jako John, během svého pobytu na venkově postavil dalšího lidsky vypadajícího robota, kterého poté Byerley udeřil, aby lidi přesvědčil, že je člověk. Calvinové to však nevdí, protože předpokládá, že díky robotickým zákonům bude robot dobrým starostou a v budoucnu se snad dostane i do vyšších pozic.

10 Konflikt nikoli nevyhnutelný

Stephen Byerley, nyní již koordinátor světových oblastí, Calvinové říká o tom, že se naskytly abnormality v hospodářství. Například Ocelářské sdružení má nadprodukcí, vykopání Mexického průplavu má zpoždění, rtuťové doly v Almadénu mají výpadky v těžbě a hydroponická stanice v Tiencinu propouští lidi. Tvrdí, že tyto problémy jsou samy o sobě bezvýznamné, ale obává se, jak k nim mohlo dojít, protože světovou ekonomiku řídí Stroje, které by měly být schopné všechny potíže předpovídat a obejít je. Také se obává, že ekonomická nerovnováha by mohla vést k válce.

Byerley navštívuje koordinátora Východní oblasti Ťinga Suo-lina, který mu říká, že k propouštění v Tiencinu dochází především kvůli změně poptávky na trhu. Konkrétně jmenuje Rámu Vrasajánu, jehož stanici úplně uzavřeli.

V Tropicke oblasti mluví s Lincolnem Ngomou, který vysvětluje, že ke zpoždění vykopání Mexického průplavu došlo, protože inženýr Francisco Villafranca udělal chybu ve výpočtech a následně podal výpověď. Ngoma dále vysvětluje, že Villafranca obviňuje Stroj, protože Villafranca je členem

severské Společnosti pro humanitu, která Stroje odmítá.

Dále se Byerley vydává do Evropské oblasti, kde mu koordinátorka Sze-geszowska říká, že si myslí, že k problémům v Almadénu dochází, protože firma vlastníci tyto doly je ze Severní oblasti, kde Stroje nejsou tolik respek-tované. Proto se domnívá, že se správní rada této firmy neřídí instrukcemi, které jim Stroj dává.

V Severní oblasti Hirama Mackenzie vysvětluje, že je nemožné dát Stroji nesprávné údaje, protože Stroj je odmítne. Nepřesnosti ve výpočtu Strojů vysvětluje tak, že Stroje neví všechno a ne všechna data se dají popsat tak, aby je Stroje mohly zpracovat.

Byerley se domnívá, že Stroje dávají správné instrukce, kterými se však lidé neřídí. Calvinová však usuzuje, že Stroje chyby dělají schválně. Vysvět-luje, že Stroje se kvůli prvnímu zákonu snaží udržet lidstvo v bezpečí a že díky udržování ekonomické rovnováhy zabraňují vypuknutí války. Zároveň Stroje ví, že rovnováhu dokážou udržovat lépe než lidé. Společnost pro humanitu se však snaží Stroje sesadit, a proto Stroje schválně upravují výpočty a instrukce tak, aby se členové Společnosti nemohli dostat k moci.

11 Závěr

Povídka končí tím, že se Susan Calvinová smíruje se skutečností, že umírá. Nakonec reportér potvrzuje, že Calvinová zemřela ve věku osmdesáti dvou let.

Od vydání povídek uplynulo již více než sedmdesát let a samotný Isaac Asimov zemřel před více než třiceti lety, v roce 1992, a ačkoliv některé roky, ve kterých se jeho povídky odehrávají, již uplynuly a nepřinesly s sebou roboty čtoucí myšlenky ani selénové doly na Merkuru, témata, o kterých tyto povídky pojednávají, stále zůstávají aktuální.

12 Zdroje

Asimov, Isaac a Černý, Oldřich. Já robot. Praha: Odeon, 1981. Online: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d6c99c80-3da6-11e4-bc3a-005056827e51>

About Isaac Asimov. Book Analysis. Online: <https://bookanalysis.com/isaac-asimov/>

I, robot by Isaac Asimov Summary. Book Analysis. Online: <https://bookanalysis.com/isaac-asimov/i-robot/summary/>